

A NIHILIZMUS ELLEN

LÁNCZI András: *Politikai megváltás. Lehetséges-e racionális politika?*

Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány,
Budapest, 2023. 404 oldal, 4800 Ft

A modern ember búcsút vett a transzcendenciától és a természettől mint az ember felett álló erőktől, sőt a hagyományos közösségektől is, ami szintén korlátokat állított az egyén elé. Itt áll pőrén, miközben hol Istennek gondolja magát, hol kétségbeesetten a semmibe tekint. Úgy gondolja, hogy ebben a helyzetben csak az ész mentheti meg, s mindent a csupasz racionalizmusnak rendel alá. Mintha azt hinné, hogy a racionalitás mindenkinek ugyanazt jelenti. Lánczi András filozófus legújabb könyve ezt a folyamatot mutatja be és vizsgálja.

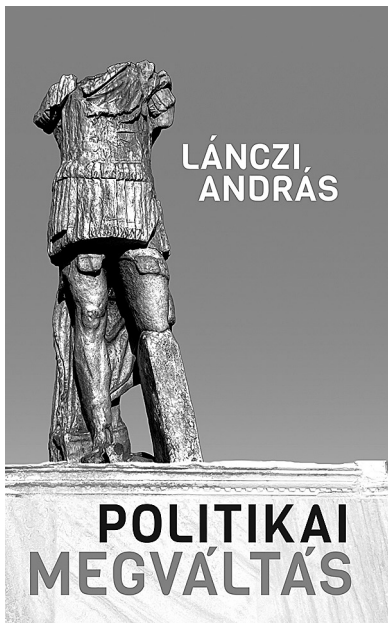
„A modern világ nyugati embere elvesztette hitét az örök életben. Elvesztette a hitét a hitben. [...] Egyetlen vigasza maradt a modern embernek, a politikai megváltás, és pedig azért ez, mert a politika közelíti meg a legátfogóbban az ember valamennyi kérdését, baját és problémáját. A politika ténylegesen e világi teológia. [...] Hogy minden politikaivá vált, azt abból is leszűrhetjük, hogy közérdeklődésre ma már csak a konfliktusok, a viták, az összecsapások, a te vagy én párbajok számíthatnak” – írja Lánczi, és ezzel máris a könyv központi témájánál vagyunk. A megváltás vágya folytonosan él, ám a megváltást adó hagyományos erőket eltaszította magától a modern individuum, így maradt a közösségi lét maradék szintere, a politika, de a politikában is az egyéni cselekedetek váltanak ki figyelmet. Már eltávolodtunk Arisztotelész *zoon politikonj*ától, mely szerint az ember *polis*ban, tágabban érteve: közösségben élő lény.

Az elmúlt évszázad mintaértékű filozófusai között főszerelő a könyvben Leo Strauss – amin nem csodálkozhatunk, ismerve Lánczi Strauss-fordításait (*Az üldöztetés és az írás művészete*. 1994, *Természetjog*

és történelem. 1999) és Straussról írt monográfiáját (*Modernség és válság. Leo Strauss politikai filozófiája*. 1999). Strausstól két gondolat szerepel leggyakrabban a könyvben. Az egyik a klasszikus természetjogi gondolkodáshoz való visszatérés. Tehát nem általában véve a természetjogról van szó, hiszen annak volt az újkorban egy „geometriai” (racionális) formája is (Grotius), és ezt az újabb hagyományt észjognak nevezik az eszmetörténészek, mégpedig teljes joggal, hiszen az emberi ész (vélelmezett) természetéből indulnak ki. Nem

erről van szó tehát, hanem visszább kell menni a történelembe, egészen a középkorig, sőt a görög-római (Platón, Arisztotelész, Cicero) gondolkodásig. Ide kapcsolódik a kötet következő gondolatmenete: „A nemzet eszméje talán az utolsó erős bástyája a klasszikus természetjogi gondolkodásnak a posztmodern korban. [...] A nemzetállam nem államforma, hanem alapelv és norma. Kulcseleme a politikai közösség koherenciájának tartós fenntartása. [...] Minden nemzet csírája a hazaszeretet, amely egyidős az európai kultúra közösségi szerveződési formáival. Ha nem ezt tekintjük a nemzet értelmezése kiindulópontjának, értelmetlenné válik a születés, család, törzsek, ország, nemzet fogalmi sor

logikája.” A másik gondolat: a politikai filozófia megújítása. A politikai filozófia legújabb változatai inkább a modernség legitimálói, semmint az igazságkeresés színterei, erre a legjobb példa Rawls liberalizmusfelfogása vagy a későbbiekben az amerikai neokonzervatív doktrína. A politikai filozófia ideológiává alakult. Annyiban érthető ez a folyamat, hogy a modern tudomány kiüzte magából a filozófiát, amire a filozófusok jelentős része úgy reagált, hogy tudománnyá kell formálni

a filozófiát (ennek extrém példája volt a Bécsi Kör), akik pedig nem ezt az utat járták, és fenn akarták tartani a közösségre vonatkoztatható igazság eszméjét, nos, azok ideológiává tették a filozófiát. De lehet más út is, és **Lánczi könyve azt mutatja be, hogy lehetséges a politikai filozófia visszatérése az eredethez.**

„A modern tudományos tudásnak nem része sem a teológia, sem a filozófia klasszikus felfogása (vagyis a bölcsesség szeretete), de ma már csak azon tudásformáknak van létjogosultsága, amelyek vagy matematikai egzakttságot, vagy analitikus logikai koherenciát képesek felmutatni. Minden más érvelés vagy előterjesztés tudománytalan, ezért alkalmatlan a modern tudáshoz kötött funkciók betöltésére, beleértve a politikai hatalom gyakorlását is” – olvassuk a könyvben. A tudomány átalakulásával megváltozott az egyetem világa is, ami egy évezredig a tudásátadás színtere volt. Ez a tradíció 1968-ban kapott erős ütet. A diáklázadások aktivistái az egyetemekre immáron úgy tekintettek, mint amik a radikális politizálás színterei. Ez a '68-as impulzus valamennyire lenyugodott a következő években, ám két évtizeddel később nemcsak feltámadt a tetszhalál állapotából, hanem megerősödve, harciasabban jelent meg a kurrens *woke* ideológiában. A tudás közvetítésben a professzor és a diák közötti hierarchikus viszony felbomlott, mindenki egyenlő. Sőt, vannak egyenlőbbek: a radikális hagyománytagadók. Szervezettek és agresszívak. Kiűzhetnek professzorokat az egyetem falai közül. Azzal valószínűleg a hallgatók nem számolnak, hogy ott maradnak a relativizált igazság sivatagjában. Minden aktuális nehézség ellenére az egyetem eszméjét nem szabad feladni, nem azért, mert feltétlenül az egyetem falai között születik az új tudás, az új világismeret, hanem mert az egyetem az európai kultúra alapvető intézménye – olvassuk a kötetben,

A modern ember a nihilizmus és a nárcisztikus-ság között egyensúlyoz. A nihilizmus nem ismeret kérdése, hanem morális kérdés. A nárcisztikus-ság sem

önismeret kérdése, hanem szintén morális kérdés, mégpedig az önimádó ember megjelenéséé. Miért nem imádná önmagát, hiszen már semmi iránytűt nem fogad el a világból!

Mi kell ahhoz, hogy a politika megváltást ígérjen? Abból a sűrű szövevből, amit Lánczi András könyve nyújt az olvasónak, csak néhány jellemzőt emelek ki. Először is, mítoszt kell teremteni, ám ez a mítosz másféle, mint ami régen volt. Ez egy mesterséges, technológiai találmány. Miként a tudományban háttérbe szorult az igazságkeresés, és előtérbe került a technológiai alkalmazhatóság, úgy a politikában is másodlagos az igazság, ennél fontosabb az alkalmazhatóság. Mítoszok nem egyszerűen generációk félelme, tapasztalata, képzelőereje eredményeként állnak össze, hanem „ügyes és ravasz mesteremberek” találják ki őket, akik nagyon jól tudják, hogy *a társadalom uralása a nyelv által valósítható meg*. S ehhez új nyelvre van szükség, mágikus szavakra, amit a tömegkommunikáció folytonosan ismétél, így az emberek számára megszokottá, majd megkérdőjelezhetetlenné válnak. Új rítusok, új szimbólumok jelennek meg, amit a politikától a szórakoztató művészetekig folytonosan propagálnak. Szinte lehetetlen kitérni az elől, hogy mindenki egy szem legyen a láncban.

A könyv azonban nem ennyire borúlátó. A diagnózishoz kapcsolódik egy pátosz, az igazságkeresés és az erkölcsiség hangsúlyozásának pátosza. Csak ehhez szellemi bátorságra és elkötelezettségre van szükség. Nem mozgalmat hirdet. Ennél szolidabb és szkeptikusabb. Amennyiben műfajilag (diszciplinárisan) szeretném elhelyezni Lánczi könyvét, akkor a *politikai teológia* területe ajánlkozik. Noha ez a fogalom nem fordul elő a könyvben, a politika–filozófia–teológia viszonyát gyakorta tárgyalja. Sőt, már maga a cím (*Politikai megváltás*) utal arra, hogy egy történetileg a valláshoz kötődő esemény, vágy szekuláris megvalósítását elemzi. Mi ez, ha nem politikai teológia – legalábbis úgy, ahogy ezt a terminust Carl Schmitt egykor használta.

KARÁCSONY ANDRÁS